

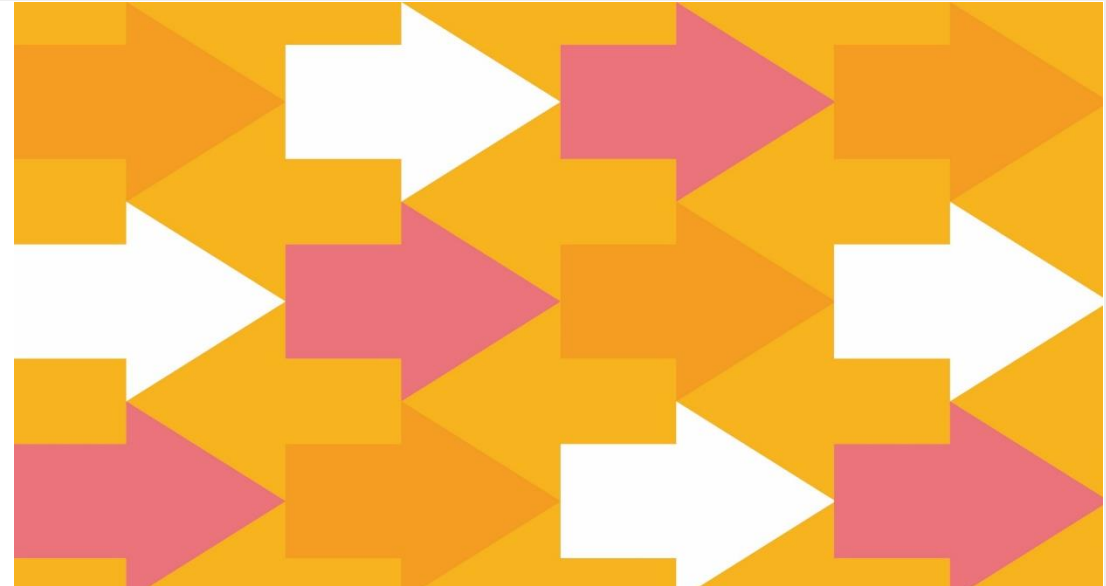
- Inleiding
- Kernboodschappen
- Controleomgeving
- Ontwikkelingen
- Vooruitkijkend

Provincie Utrecht

Controle 2020

Boardletter

PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.
28 januari 2021

Provincie Utrecht
T.a.v. de Provinciale Staten
Postbus 80300
3508 TH UTRECHT

28 januari 2021

Referentie: Q74QQ2FWN3VD-317917736-32

Geachte leden van de Provinciale Staten,

Hierbij ontvangt u onze bevindingen met betrekking tot onze tussentijdse controle van uw provincie voor het boekjaar geëindigd op 31 december 2020. We hebben onze werkzaamheden uitgevoerd in overeenstemming met ons auditplan 2020. Onze zienswijzen, bevindingen en aanbevelingen zijn open en constructief besproken met de ambtelijke organisatie.

In overeenstemming met ons auditplan 2020 staat in onze aanpak het rapporteren over de kwaliteit van de interne beheersing, de ontwikkelingen op de gerapporteerde bevindingen in 2019 en overige relevante thema's centraal.

Onze tussentijdse bevindingen zijn gebaseerd op onze werkzaamheden tot en met 15 december 2020. Indien er na deze datum nieuwe bevindingen zijn met betrekking tot de interne beheersing zullen wij dit met u delen in ons accountantsverslag.

Het rapport bestaat uit drie delen. Deel 1 geeft onze visie op uw interne beheersing en onze bevindingen.

Deel 2 beschrijft de ontwikkelingen voor uw organisatie en uw status van voorbereiding op deze ontwikkelingen. Deel 3 blikt vooruit op de jaareindecontrole en behandelt de meest relevante aandachtsgebieden.

Graag bespreken we de inhoud van dit verslag met de financiële auditcommissie op 10 februari 2021. Hebt u nog vragen hebben, neemt u dan contact met ons op. Wij zijn uiteraard graag bereid om de inhoud van deze boardletter nader toe te lichten.

Hoogachtend,
PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

drs. M.J.A. Koedijk RA RE
partner

*PricewaterhouseCoopers Accountants N.V., Thomas R. Malthusstraat 5, 1066 JR Amsterdam, Postbus 90357, 1006 BJ Amsterdam
T: 088 792 00 20, F: 088 792 96 40, www.pwc.nl*

*PwC is het merk waaronder PricewaterhouseCoopers Accountants N.V. (KvK 34180285), PricewaterhouseCoopers Belastingadviseurs N.V. (KvK 34180284), PricewaterhouseCoopers Advisory N.V. (KvK 34180287), PricewaterhouseCoopers Compliance Services B.V. (KvK 51414406), PricewaterhouseCoopers Pensions, Actuarial & Insurance Services B.V. (KvK 54226368), PricewaterhouseCoopers B.V. (KvK 34180289) en andere vennootschappen handelen en diensten verlenen. Op deze diensten zijn algemene voorwaarden van toepassing, waarin onder meer aansprakelijkheidsvoorwaarden zijn opgenomen. Op leveringen aan deze vennootschappen zijn algemene inkoopvoorwaarden van toepassing. Op www.pwc.nl treft u meer informatie over deze vennootschappen, waaronder deze algemene (inkoop)voorwaarden die ook zijn gedeponeerd bij de Kamer van Koophandel te Amsterdam.

Kernboodschappen (1/2)

1. Uw [interne beheersing](#) is flink in beweging. Na een lange periode van veel focus op de jaarrekeningtrajecten 2017/2018/2019 is de organisatie de afgelopen maanden druk doende om verbetermaatregelen uit te werken en te implementeren. Veel maatregelen zijn gestart en onderhanden (zoals de beheersing van subsidies en het inkoopproces) en een aantal is al eind 2020 geïmplementeerd (zoals controle op betalingen). Logischerwijs zijn tot op heden nog niet veel structurele zaken afgerond. Hierdoor is het algemene beeld dat op veel onderdelen gewerkt wordt aan het implementeren van maatregelen, maar dat de structurele resultaten naar verwachting vanaf 2021 te zien zullen zijn.
2. In de organisatie lopen een aantal [ontwikkel- c.q. verbetertrajecten](#). Het investeren in de bedrijfsvoering en de primaire processen staat daarbij centraal. Ook krijgt een verandering van cultuur en gedrag in de organisatie veel aandacht. Het doel is o.a. om de basis op orde te krijgen in de bedrijfsvoering. Verbeteringen worden doorgevoerd, mede op basis van bevindingen uit audits in de afgelopen jaren. Het verbeterprogramma financiële functie is ook onderdeel van de 'basis op orde'. De samenhang tussen de verschillende programma's was vorig jaar een belangrijk aandachtspunt. Inmiddels is verbinding aangebracht tussen de programma's, inclusief regelmatig overleg om goed zicht te houden op de voortgang. Daarbij vindt o.a. vanuit Concerncontrol monitoring plaats op de voortgang van de diverse te nemen maatregelen. De staten worden hierbij ook actief geïnformeerd. De organisatieverandering van cultuur en gedrag (naar een lerende organisatie) wordt hierbij wel gemonitord, maar de uitkomsten hiervan worden nog onvoldoende zichtbaar gemaakt. Wij adviseren duidelijke mijlpalen te definiëren en de voortgang en het effect van interventies periodiek meetbaar te monitoren.
3. Wij hebben uw [interne beheersing](#) langs het drielijnenmodel beoordeeld. In de eerste lijn (primaire processen) bestaan nog diverse belangrijke aandachtspunten, maar wordt gewerkt aan het invoeren van structurele verbetermaatregelen. In de tweede lijn wordt geïnvesteerd in o.a. trainingen, zijn diverse nieuwe medewerkers gestart en zijn o.a. verbeteringen op het gebied van proces-optimalisatie en risico-inventarisaties onderhanden. Daarbij heeft het in 2020 ingerichte team AO/IC in 2020 interne controlewerkzaamheden uitgevoerd op een aantal belangrijke processen (inclusief de reviewrol door de derde lijn). De uitkomsten zijn vastgelegd in een memorandum. Het is positief dat dit nu actief wordt opgepakt. Daarnaast worden de uitkomsten van de VIC actief teruggekoppeld met de procesverantwoordelijken ter verbetering van het proces en/of de inhoudelijke kennis.
4. In onze managementletter over 2019 hebben wij diverse bevindingen gerapporteerd over de beheersing van [uw IT-omgeving](#). Uit een update per december 2020 blijkt dat een deel van de bevindingen inmiddels wordt opgevolgd, maar dat de bevindingen over het algemeen nog in lijn liggen met vorig jaar. De volwassenheid van uw IT-beheerprocessen is daarmee nog niet van een voldoende niveau om in onze controle gebruik te kunnen maken van uw systemen. Een belangrijk aandachtspunt is het benoemen c.q. verduidelijken van de systeemeigenaren in de organisatie (inclusief bijbehorende taken en verantwoordelijkheden). Opvolging van bevindingen uit audits zou hierbij een belangrijk onderdeel moeten zijn (zoals ten aanzien van *checks and balances* ingericht in systemen). Wij adviseren daarbij om centraal de voortgang hierop te monitoren.

Kernboodschappen (2/2)

- Vanwege de gevolgen van [Covid-19](#) zijn er extra aandachtspunten met betrekking tot de getrouwheid en rechtmatigheid van de jaarrekening 2020. De 'prestatielevering' is een aandachtspunt voor de provincie op het gebied van de uitgaande subsidies en reguliere inkoop. Voor de uitgaande subsidies heeft de provincie Utrecht een beleidsregel vastgesteld inzake hoe te handelen als de prestatie niet is geleverd. Voor de reguliere inkopen wordt een analyse op basis van de contractenadministratie uitgevoerd. De verantwoording en afrekening van de OV-concessies worden door Covid-19 geraakt, hierover moeten aanvullende afspraken op Gedeputeerde Staten-niveau te worden gemaakt. Daarnaast is ook de begrotingsrechtmatigheid van belang. Covid-19 heeft daarbij veel impact gehad op de IT-organisatie, bijvoorbeeld door de realisatie van het op afstand thuiswerken door middel van MS Teams.
- Vanuit het programma '[Versterken financiële functie](#)' zijn in 2020 diverse verbeteringen in de financiële administratie SAP doorgevoerd. Deze verbeteringen zijn erop gericht om de financiële data sneller beschikbaar te hebben met een toegenomen betrouwbaarheid. Dit is een belangrijke basis om de kwaliteit van de tussentijdse informatie te verhogen en het jaarrekeningproces te versnellen.
- In de opzet van [het jaarrekeningproces](#) zijn in 2020 belangrijke wijzigingen doorgevoerd. Denk hierbij aan het versterken van projectmanagement, BBV-trainingen, het inrichten van interne review voor de oplevering van het balansdossier en een handboek voor de financiële afsluiting. Dit is een goede ontwikkeling om de kwaliteit van de jaarrekening te verbeteren en in de doorlooptijd bij de reguliere P&C-cyclus aan te kunnen sluiten.
- De decharge van het [project 'Uithoflijn'](#) is op 15 december 2020 behandeld door Gedeputeerde Staten. De restpunten voor de afwikkeling van het project en de bijbehorende risico's zijn in kaart gebracht en worden (inclusief mensen, middelen en gekwantificeerde risico's) overgedragen aan de reguliere organisatie(s) van provincie en gemeente. Het is van belang dat deze risico's worden vertaald naar de verantwoording in de jaarrekening 2020 inclusief verrekeningen met de gemeente Utrecht en de eindafrekening met het ministerie.
- De [Vernieuwing Regionale Tramlijn](#) (VRT) gaat naar de volgende projectfase met de ingebruikname van tramlijn 60 per 3 januari 2021. In de zomer 2020 hebben de staten aanvullend budget beschikbaar gesteld en door middel van kwartaalrapportages worden de staten op de hoogte gebracht van de ontwikkelingen. Hierbij adviseren wij de realisatie van de VRT gekoppeld aan de risico's op één plaats in de jaarrekening toe te lichten.
- Ten opzichte van het door ons uitgebrachte auditplan 2020 hebben wij geen wijzigingen in de risico-inschatting of controleaanpak doorgevoerd. Wij hebben [geen nieuwe frauderisico's](#) geïdentificeerd.

Onze observaties bij provincie Utrecht

Na afronding jaarrekeningcontroles 2018/2019 doorgepakkt naar de structurele ontwikkeling van de interne beheersing en de financiële functie

Na de afronding van het bijzondere en intensieve traject bij de jaarrekeningcontrole 2018 en 2019 en de bespreking van het auditplan 2020, bieden wij u onze boardletter aan. In deze boardletter geven wij u onze reflecties uit de tussentijdse controles en waarnemingen tot nu toe. De jaarrekeningcontrole 2020 staat in het teken van het normaliseren van het jaarrekeningtraject, tegelijkertijd met de realisatie van belangrijke stappen in uw bedrijfsvoering, waaronder het verbeterprogramma financiële functie. In deze boardletter geven wij ook onze reflecties op een aantal van deze onderdelen.

Wij zien uit de gesprekken, interne rapportages en onze werkzaamheden dat voor de belangrijkste provinciale processen verbetervoorstellen zijn gedaan of dat in het najaar van 2020 verbetermaatregelen geïmplementeerd zijn. Hiermee wordt actief gewerkt aan het op orde krijgen van de basis. Dit is een belangrijk onderdeel in de verdere ontwikkeling van de organisatie (inclusief bedrijfsvoering).

Het afgelopen jaar is geïnvesteerd in versterking van de financiële functie en zijn diverse nieuwe medewerkers aangenomen om belangrijke vacatures in te vullen en gezamenlijk te komen tot een structurele borging van de financiële beheersing in de organisatie. Er wordt heel actief gewerkt aan diverse onderdelen in de bedrijfsvoerings- en financiële kolom. Belangrijk hierbij is om verdere stappen te zetten om de 'eilandjes' op het gebied van informatie verder te verbinden (zoals informatie uit primaire processen in relatie tot de financiële verwerking).

Kijkend naar uw interne beheersingsomgeving concluderen wij dat de bevindingen met betrekking tot de interne beheersing grotendeels vergelijkbaar zijn met vorig jaar.

Op een groot deel van de bevindingen is ontwikkeling zichtbaar; hierbij is het komend jaar van belang dat deze worden gefinaliseerd en dat de resultaten zichtbaar worden.

Het is daarbij van belang dat het fundament voor de IT-beheersingsmaatregelen (de ITGC's) verder op orde wordt gebracht, zodat aandachtspunten in de interne beheersing kunnen worden opgevolgd door middel van structurele beheersingsmaatregelen in de financiële systemen. Juist door verbeteringen in de algemene IT-beheersing te verbinden met het doorvoeren van beheersingsmaatregelen in systemen gaat dit er bijvoorbeeld voor zorgen dat achteraf niet alsnog allemaal herstelcontroles uitgevoerd moeten worden.

In het kader van de jaarrekeningcontrole 2018/2019 zijn diverse adviezen meegegeven. In deze rapportage focussen wij met name op de kwaliteit van de interne beheersing en de adviezen op dat gebied. Onderstaand hebben wij de stand van zaken opgenomen ten aanzien van de aandachtspunten in de primaire processen.

Status van bevindingen in uw interne beheersing

 Inleiding Kernboodschappen **Controleomgeving**

Algemeen beeld

Interne beheersing

IT-risico's en -beheersing

Frauderisicobeheerproces

 Ontwikkelingen Vooruitkijkend

Onze observaties bij provincie Utrecht

Focus op ontwikkeltrajecten en 'de basis op orde'

Provincie Utrecht heeft een brede ontwikkeling in de organisatie ingezet. Op basis van een breed portfolio aan maatregelen werkt provincie Utrecht aan diverse thema's. De verandering van cultuur en gedrag is hier een belangrijk onderdeel van. Zowel het college als de directie zijn hier actief bij betrokken. Dit is ook belangrijk vanuit de voorbeeldrol naar de organisatie. Om de voortgang in de brede organisatieontwikkeling te kunnen meten is in 2020 een dashboard ingericht en zijn verantwoordelijken aangewezen. Elk kwartaal wordt hierbij aan de commissie BEM gerapporteerd over de voortgang en monitoring. Naar wij hebben begrepen wordt op de voortgang van cultuur en gedrag wel gemonitord, maar is dit nog een onvoldoende zichtbare monitoring. Het is aan te bevelen om hiervoor ook duidelijke te behalen doelen te benoemen en daarbij periodiek meer zichtbaar te monitoren op te voortgang.

Eén van de sporen in de ontwikkeltrajecten is 'de basis op orde', met de focus op de beheersing van de financiële processen in de bedrijfsvoering. Onderdeel hiervan is het verbeterprogramma financiële functie, waarover ook periodiek wordt gerapporteerd aan o.a. de FAC en de commissie BEM. In het accountantsverslag werken wij specifiek het speerpunt inzake de sturing en verantwoording op de brede organisatieontwikkeling uit.

Vorig jaar was de onderlinge verbondenheid tussen de verschillende programma's nog een belangrijke waarneming van onze kant. We zien dat in 2020 actief gezocht wordt naar de verbinding. De structuur tussen de programma's is daarbij ook duidelijker gemaakt. Er vindt regelmatig intern overleg plaats om de stand van zaken te bespreken en inzicht te houden op de onderlinge afhankelijkheden in de programma's. Het is positief dat vanuit een gezamenlijke aanpak en structuur nu gewerkt wordt aan de organisatie.

In het kader van de ontwikkeling van de bedrijfsvoering is voor de komende jaren het verder digitaliseren in de organisatie een belangrijk ontwikkelpunt. Ter inspiratie hebben wij bij de ontwikkelingen het [thema 'Future of Finance'](#) toegelicht. Dit kan de organisatie op onderdelen helpen om bijvoorbeeld in de controleomgeving verdere versnelling aan te brengen.

Rollen en verantwoordelijkheden bedrijfsvoeringsprocessen zijn ingericht

In 2020 is ook actief invulling gegeven aan het verduidelijken van de verschillende rollen, taken en verantwoordelijkheden ten aanzien van de financial en businesscontrollers en de financiële kolom. Hiermee is bijvoorbeeld ten aanzien van het uitvoeren van verbijzonderde interne controles afgesproken dat in de kolom bedrijfsvoering (door het team AO/IC) verbijzonderde interne controles worden uitgevoerd, waarbij de eenheid Concerncontrol meer de kaderstellende en reviewrol vervult. Ook op andere terreinen zijn deze afspraken meer duidelijk gemaakt. De start van veel nieuwe medewerkers heeft hierin ook geholpen.

Binnen de financiële kolom zorgen de nieuwe teamleiders Financiën voor een duidelijke aansturing en splitsing in de onderdelen P&C-producten en Financiën/Financiële administratie. De aanstelling van de coördinator Jaarrekeningcontrole borgt de rol van aanspreekpunt vanuit de organisatie en de koppeling naar ons als accountant. Naar onze mening helpt de duidelijke verdeling van rollen, taken en verantwoordelijkheden om daadwerkelijk stappen te kunnen zetten in de bedrijfsvoering.

 Inleiding Kernboodschappen Controleomgeving

Algemeen beeld

Interne beheersing

IT-risico's en -beheersing

Frauderisicobeheerproces

 Ontwikkelingen Vooruitkijkend

Onze observaties bij provincie Utrecht

Vanuit programma 'Versterken financiële functie' focus op de financiële administratie

Na de afronding van het jaarrekeningtraject 2018 en 2019 is vanuit het programma 'Versterken financiële functie' doorgepakt op de extractie van data uit de financiële administratie. Op basis van een inventarisatie van de knelpunten is besloten te focussen op de volgende punten, inclusief de realisatie:

- Afrekening van projecten: het niet frequent afrekenen van projecten was een belangrijke oorzaak voor het niet beschikbaar hebben van up-to-date financiële informatie. Vanaf boekjaar 2020 worden projecten direct afgerekend naar de balans en exploitatie, waarbij ook de boekingshistorie zichtbaar blijft.
- Afschrijven vaste activa: voor de jaarrekening 2018 en 2019 was het noodzakelijk dat in 2020 nog afschrijvingslasten geboekt moesten worden. Om het inzicht te vergroten en informatie sneller beschikbaar te hebben worden vanaf 2020 de afschrijvingen periodiek geboekt in de maandafsluiting.
- Invoering periodeafsluiting: per september heeft een periodeafsluiting plaatsgevonden inclusief het opstellen van specifieke financiële aansluitingen en het opleveren van onderbouwingen. Dit zorgt ervoor dat een basis voor de boekingen aanwezig is. Het doel is om de periodeafsluitingen verder door te ontwikkelen. Hierbij adviseren wij ook de koppeling te maken naar de inhoudelijke beoordeling van balansposten (bijvoorbeeld de materiële vaste activa en voorzieningen) door financial controllers.
- In kaart brengen rapportagebehoefte: SAP heeft meer mogelijkheden voor rapportages dan er gebruikt worden. Per onderdeel is een lijst van SAP-rapportages opgesteld, waardoor de mogelijkheden duidelijker worden. Op basis hiervan wordt gekeken naar het gebruik van de lijsten.
- Training en opleiding: er zijn diverse werkinstructies voor het gebruik van SAP en er zijn trainingen gegeven. In 2021 wordt dit uitgebreid met een 'knoppen'training.

Ook aan de volgende onderdelen is opvolging gegeven:

- Vastlegging en structuur van de stamgegevens vaste activa.
- Bij de jaarrekeningcontrole 2018 en 2019 bleek dat er restsaldi op de administratieve boekingen achterbleven. In 2020 is met terugwerkende kracht autorisatie ingericht en de automatische controle dat er geen restpost achter kan blijven.
- Herindelen van debet- en creditsaldi van crediteuren en debiteuren. Dit was een handmatig proces, maar vanaf 2020 wordt gebruikgemaakt van de standaardtransactiemogelijkheden in SAP.
- Debiteuren openbare lichamen en debiteuren overig werden handmatig uitgesplitst. Echter, per 2020 is dit in de subadministratie opgenomen en is de handmatige actie niet meer nodig.

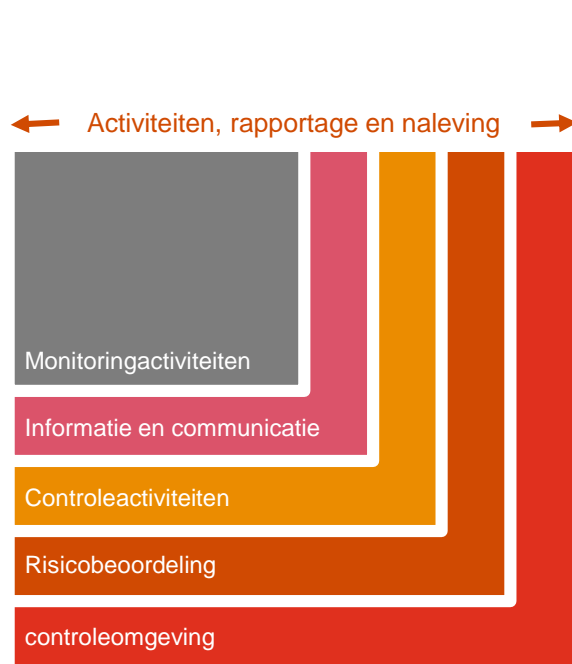
Hiermee valt op dat in het najaar van 2020 belangrijke wijzigingen in SAP zijn doorgevoerd, die ervoor moeten zorgen dat informatie sneller beschikbaar is en de doorlooptijd voor het opstellen van de jaarrekening en de achterliggende documentatie kan versnellen.

Vanuit het deelproject 'Opvolging financieel informatiesysteem' (FIS) heeft het MT bedrijfsvoering besloten om SAP te blijven gebruiken. Wel zal hier een SAP-upgrade worden doorgevoerd. Hiermee wordt de ingezette lijn qua het doorvoeren van verbeteringen in SAP bestendig voortgezet. De doorgevoerde verbeteringen in de financiële administratie zijn daarmee de basis voor de structurele herinrichting en modernisering van SAP.

In het kader van onze controle hebben wij bovenstaande wijzigingen niet allemaal getest. Aangezien wij een gegevensgerichte controle uitvoeren zal met name bij de jaarrekeningcontrole in het voorjaar van 2021 moeten blijken in hoeverre de maatregelen ook daadwerkelijk gebruikt worden.

Onze observaties bij provincie Utrecht

De controleomgeving van de provincie Utrecht is in ontwikkeling. In 2020 lag de focus op het nemen van maatregelen om de interne beheersing structureel op orde te krijgen, dit naast het jaarrekeningproces 2018 en 2019. Als de basis in de opzet van de processen en de effectieve werking daarvan getoetst kunnen worden, komt dit de beheersing van provincie Utrecht ten goede. Hieronder hebben we uw interne controleomgeving geëvalueerd per onderdeel van de interne beheersing en geven wij onze aanbevelingen. Onze conclusie is dat de elementen van de controleomgeving voor provincie Utrecht in ontwikkeling zijn en dat de verdere implementatie in 2021 een belangrijke vervolgstap is.

Controleomgeving

- College toont streven naar integriteit en ethische waarden en spreekt dit uit
- Staten oefenen toezichtstaken uit
- Provinciesecretaris stelt de structuur, autoriteit en verantwoordelijkheid vast en werkt aan een stabiele organisatie waarin de basis op orde is en de verschillende onderdelen met elkaar verbonden zijn.
- CMT wil doorpakken in de ontwikkeling van de organisatie
- Staten en college dwingen verantwoording af.

Risicobeoordeling

- Nieuw risicomanagementbeleid is opgesteld in 2020. Er wordt actief gewerkt aan de bewustwording van risicomanagement, hierin worden de staten meegenomen.
- Frauderisicoanalyse is in concept opgesteld, en wordt aangevuld en geïmplementeerd in 2021
- Wijzigingen in risico's en processen worden beoordeeld door het team AOIC van domein Bedrijfsvoering en de medewerker VIC-audit van de eenheid CCO
- Wij adviseren de risicobeoordeling te actualiseren naar aanleiding van Covid-19. Denk hierbij aan het risico van inbreuk op cyberveiligheid, fraude en continuïteit.

Controleactiviteiten

- De eenheid Concerncontrol voert de controle en monitoringsactiviteiten uit op basis van het VIC-plan, samen met het team AO/IC.
- Het jaar 2020 was hierin een overgangsjaar waar voor de grootste processen deelwaarnemingen zijn uitgevoerd en terugkoppeling is gegeven aan de proceseigenaren.
- De financiële processen zijn in 2020 in opzet opnieuw uitgewerkt en worden in 2021 geïmplementeerd.
- In de voorbereiding op de rechtmatigheidsverantwoording voor 2021 worden de werkzaamheden voor de materiële processen uitgevoerd.

Informatie en communicatie

- Het team Financiën werkt aan de doorontwikkeling van de rapportages en de P&C-documenten.
- De informatievoorziening op basis van de financiële administratie is in ontwikkeling en onderdeel van het programma 'Versterken financiële functie'.
- De tussentijdse afsluiting van de financiële administratie vergroot de betrouwbaarheid van de tussentijdse cijfers.

Monitoringactiviteiten

- Via het VIC-plan, IC-plan en de P&C-cyclus wordt gewerkt aan de kwaliteit van de monitoring.

 Inleiding Kernboodschappen **Controleomgeving**

Algemeen beeld

Interne beheersing

IT-risico's en -beheersing

Frauderisicobeheerproces

 Ontwikkelingen Vooruitkijkend

Focus op 'basis op orde' zichtbaar in de opzet van het drielijnenmodel

Wij hebben uw interne beheersing beoordeeld langs de lijnen van het [drielijnenmodel](#). Onderstaand hebben wij onze belangrijkste algemene waarnemingen per lijn weergegeven.

Eerste lijn: in 2020 focus gelegd op herinrichting van de primaire processen; implementatie voor 2021

In de eerste lijn zien wij de primaire verantwoordelijkheid voor de getrouwheid en rechtmatigheid van transacties binnen de eigen processen. Belangrijke vraag hierbij is of binnen het primaire proces de belangrijkste risico's worden afgedekt. De belangrijkste financiële stromen gaan voor uw provincie via het lonen-en-salarissenproces, het inkoopproces en het proces van subsidieverstrekingen.

In 2020 is de kwaliteit van de interne processen intern onderzocht in een samenwerking tussen de eenheid Concerncontrol, het team AO/IC, de business- en financial controllers en de procesverantwoordelijken. Hierbij is in opzet opvolging gegeven aan onze aanbevelingen uit de boardletter 2019:

- De koppeling met de risico's voor de jaarrekening en de financiën is in processchema's ingericht.
- De taken en bevoegdheden zijn opnieuw ingericht en zichtbaar gemaakt.
- In de procesbeschrijvingen is onderscheid gemaakt tussen werkinstructies, processen en beheersingsmaatregelen volgens het RASCI-model (matrix met rollen en verantwoordelijkheden).

Voor 2021 is het belangrijk dat de nieuwe processen daadwerkelijk worden geïmplementeerd en de beheersingsmaatregelen uit de opzet ook zichtbaar worden uitgevoerd. Dit in combinatie met de geautomatiseerde controles in SAP. Om daadwerkelijk te kunnen steunen c.q. gebruik te maken van controles in systemen moet de algemene IT-beheersing wel verder verbeteren.

Tweede lijn: investeringen in kwaliteit krijgen vorm; wisselwerking en mogelijkheden met derde lijn in uitwerking

De invulling van de tweedelijnscontroles ligt in de organisatiestructuur met name bij de businesscontrollers, de financial controllers en vanaf 2020 ook het team AO/IC.

De businesscontrollers zijn in 2020 onder aansturing geplaatst van de eenheid Concerncontrol, met als doel om de businesscontrollers in staat te stellen hun rol vanuit verschillende invalshoeken breed en onafhankelijk uit te voeren.

Voor de financial controllers is in het najaar van 2020 een opleidingsprogramma uitgerold waarbij de kennis van specifieke thema's als BBV en dossiervorming vergroot wordt.

Het team AO/IC heeft als rol om aan de ene kant te adviseren bij procesverbeteringen en aan de andere kant de verbijzonderde interne audits uit te voeren. Hierbij ligt een grote taak bij het team AO/IC en is het belangrijk om de rol en taakbelasting duidelijk uit te werken, zodat de beide onderdelen de juiste aandacht krijgen.

Hiermee zien wij dat de rollen en verantwoordelijkheden in de tweede lijn duidelijker zijn uitgewerkt en dat er is geïnvesteerd in kennis en kunde door een gericht opleidingsprogramma.

De doorontwikkeling in de volwassenheid van de P&C-cyclus is erop gericht om de bestuurlijke termijnen met een kwalitatief goede informatievoorziening na te kunnen leven. Utrecht neemt ook hier maatregelen. Denk hierbij aan de verdere implementatie van LIAS en een duidelijke template-jaarrekening die voldoet aan de verslaggevingsvereisten.

- Inleiding
- Kernboodschappen
- ★ Controleomgeving
 - Algemeen beeld
 - Interne beheersing
 - IT-risico's en -beheersing
 - Frauderisicobeheerproces
- Ontwikkelingen
- Vooruitkijkend

Focus 'basis op orde' zichtbaar in de opzet van het drielijnenmodel

Derde lijn: pakt door naar de rechtmatigheidsverantwoording

In 2020 heeft de eenheid Concerncontrol gebouwd aan een nieuw team en het versterken van de capaciteit.

Waar 2019 in het teken stond van het kijken naar de invulling van de rol en het oriënteren op de actiepunten in de organisatie waaruit het eenheidsplan Concerncontrol is opgesteld, zijn in 2020 de eerste stappen gezet om de organisatie te helpen in het zelfcontrolerend vermogen, door waarnemingen en bevindingen in de processen te signaleren en te delen.

In het eerste kwartaal van 2020 lag de nadruk op het uitvoeren van de nulmeting van de primaire processen en het met Bedrijfsvoering inrichten van de verantwoordelijkheden per proces. In de tweede helft van 2020 is gestart met de review van de verbijzonderde interne controles uitgevoerd door het team AO/IC, met als doel om op basis van de uitkomsten het zelfcontrolerend vermogen van de provincie te verbeteren.

Vanuit de derde lijn is in 2020 gewerkt aan de inventarisatie en het opstellen van de provinciebrede risicoanalyse inclusief fraude en ondermijningsrisico's. De eenheid Concerncontrol heeft een belangrijke rol gespeeld in het verbinden van de verschillende begrippen en risico's. Voor 2021 is het belangrijk dat kan worden gemonitord of de beheersingsmaatregelen ook daadwerkelijk worden uitgevoerd en het is van belang dat de risicoanalyse actueel blijft.

De procesbeschrijving voor de rechtmatigheidsverantwoording is gereed en dient als plan van aanpak. De aanpak sluit aan bij de visie van Utrecht op de invulling van het drielijnenmodel. Op basis van capaciteit moten hier keuzes gemaakt worden, maar is het ook belangrijk dat de materiële processen een plaats hebben in het plan.

Wat is het drielijnenmodel?

Onze controleaanpak is naast het controleren van de jaarrekening gericht op het verbeteren van uw bedrijfsvoering inclusief digitalisering hiervan. In onze controle hanteren wij daarvoor het drielijnenmodel. Dit model geeft handvatten om te beoordelen waar in de interne beheersing risico's worden ondervangen:

- In de **eerste lijn**: in het primaire proces, onder verantwoordelijkheid van de proceseigenaar.
- In de **tweede lijn**: in de ondersteunende processen zoals financiën en control, waar *checks and balances* ingericht zijn om fouten te signaleren.
- In de **derde lijn**: in uw verbijzonderde interne controle achteraf.

	1 ^e lijn Lijnmanagement	2 ^e lijn Ondersteuning	3 ^e lijn Verbijzonderde Interne controle
	Domeinen / Teams	Bedrijfsvoering, business & financial controllers	Concerncontrol
Provincie	<ul style="list-style-type: none"> • Primair verantwoordelijk voor getrouwheid en rechtmatigheid transacties binnen eigen processen • Verantwoordelijk voor kwalitatieve analyse en toelichting P&C-producten 	<ul style="list-style-type: none"> • Ondersteunt de domeinen bij de optimalisering van de primaire processen. • De administratie voert bij de verwerking een aantal primaire controles uit op de eerste lijn. • Voert de VIC op de getrouwheid en rechtmatigheid van de financieel-kritische processen uit 	<ul style="list-style-type: none"> • Reviewt de verbijzonderde interne controles op de getrouwheid en rechtmatigheid van de financieel-kritische processen. • Voert onafhankelijke onderzoeken uit • Adviseert over verbetering in de eerste en tweede lijn
PwC	<ul style="list-style-type: none"> • Adviseert (met de VIC) preventieve interne controlemaatregelen in het primaire proces • Geeft feedback om leesbaarheid/informatiewaarde P&C-documenten te verhogen 	<ul style="list-style-type: none"> • Adviseert preventieve interne controlemaatregelen in het ondersteunende proces en de IT • Geeft adviezen om effectiviteit controlewerkzaamheden te vergroten 	<ul style="list-style-type: none"> • Adviseert/ fungeert als klankbord om te komen tot een effectieve en efficiënte controleaanpak • Maakt waar mogelijk gebruik van de werkzaamheden van de VIC

Wij rapporteren via het push-leftprincipe

Het push-leftprincipe is erop gericht de interne beheersing in de eerste en tweede lijn te optimaliseren, vanuit het uitgangspunt dat fouten voorkomen beter is dan achteraf constateren. Indien er tekortkomingen zijn in de interne beheersing in de eerste en tweede lijn, dan zullen wij deze daarom rapporteren als bevinding, ook als deze in de derde lijn met de verbijzonderde interne controle ondervangen wordt.

Inleiding

Kernboodschappen

★ Controleomgeving

Algemeen beeld

Interne beheersing

IT-risico's en -beheersing

Frauderisicobeheerproces

Ontwikkelingen

Vooruitkijkend

Interne beheersing: specifieke projecten en processen

Op basis van onze ervaring met de controle van vorige jaren, aanbevelingen en recente ontwikkelingen die van invloed zijn op uw organisatie, willen we de volgende processen en dossiers specifiek toelichten.

Uithoflijn in proces naar decharge

Het einddossier van de projectorganisatie is op 15 december 2020 behandeld door Gedeputeerde Staten. Op basis van het einddossier heeft de decharge van de Uithoflijn plaatsgevonden.

De provincie heeft de restpunten voor de afwikkeling van het project Uithoflijn en de daaruit volgende risico's in kaart gebracht. Deze restpunten worden (inclusief mensen, middelen en gekwantificeerde risico's) overgedragen aan de reguliere organisatie(s) van provincie en gemeente. Hierbij is per restpunt aangegeven welke onderdelen geactiveerd moeten worden in het MIP.

Het is van belang dat deze risico's worden vertaald naar de verantwoordings in de jaarrekening 2020 inclusief verrekeningen met de gemeente Utrecht en de eindafrekening met het ministerie.

Vernieuwing Regionale Tramlijn (VRT) naar de volgende projectfase

U-OV en het trambedrijf van de provincie Utrecht hebben eind 2020 hard gewerkt om het mogelijk te maken dat tramlijn 60 per 3 januari 2021 in gebruik kon worden genomen.

In de zomer van 2020 hebben de staten aanvullend budget beschikbaar gesteld, om in eerste instantie de Covid-19-effecten, baanstabiele en 'spleetbreedte' af te kunnen dekken. De risico's en de realisatie ten opzichte van het budget worden in kaart gebracht en uitgewerkt in de kwartaalrapportages.

In het najaar zijn de staten met een kwartaalrapportage geïnformeerd over de ontwikkelingen en de voortgang van het project VRT. Hierbij adviseren wij de realisatie van de VRT gekoppeld aan de risico's op één plaats in de jaarrekening toe te lichten.

Overdracht van OV-projecten aan Beheer en Onderhoud met restpunten

OV-projecten worden overgedragen aan Beheer en Onderhoud, terwijl deze nog niet 100% gereed zijn. Hierdoor ontstaat het risico dat de resterende kosten als onderhoudskosten worden aangemerkt terwijl deze geactiveerd moeten worden.

Wij adviseren om de overdracht van de projecten te realiseren wanneer deze gereed zijn en als dit niet mogelijk is, ook administratief een restpunten-overzicht bij te houden inclusief boekhoudkundige verwerking. Daarnaast adviseren wij om een analyse uit te voeren op de onderhoudskosten en na te gaan of hier kosten zijn verantwoord die geactiveerd hadden moeten worden.

Inleiding

Kernboodschappen

☆ Controleomgeving

Algemeen beeld

Interne beheersing

IT-risico's en -beheersing

Frauderisicobeheerproces

Ontwikkelingen

Vooruitkijkend

Interne beheersing: specifieke projecten en processen

Tussentijdse monitoring op de realisatie van subsidies wordt ingericht

In het proces is, naast overwegingen in de checklist bij toekenning van de subsidie voor de realisatie van de prestaties door de subsidieontvanger, geen zichtbare tussentijdse monitoring ingericht op de realisaties van de subsidies. De lastneming van de subsidies en subsidieverplichtingen in de overlopende passiva worden eenmaal per jaar bij de jaarverantwoording vastgesteld. Het risico hierbij is dat er onvoldoende zicht is op de voortgang van de subsidies, dit in relatie met de nieuwe methodiek voor de lastneming van subsidies in 2021. Om hierop voorbereid te zijn, wordt een nieuw proces ingericht waarbij er bij het opstellen van de jaarrekening inzicht is in de voortgang van de prestatielevering door de subsidieontvanger.

Voorraden natuurgronden (revolventend fonds)

Bij de jaarrekeningen 2018/2019 hebben wij voor de waardering van de voorraden natuurgronden geadviseerd de registratie van de gronden gekoppeld aan de waardering te verbeteren. Wij adviseren om te beoordelen welke historie nog terug te halen is en in hoeverre op basis hiervan tot een verfijning kan worden gekomen van de verkrijgingsprijs van de desbetreffende gronden. Dit komt ook de sturing op het 'revolventende karakter' van de voorraden ten goede, aangezien dan ook beter kan worden bepaald wat de financiële resultaten zijn op eventuele verkopen.

Gebiedsontwikkeling Hart van de Heuvelrug

Vanaf de jaarrekening 2018 is in lijn met de nieuwe BBV-interpretatie een splitsing aangebracht in de investeringen in natuur en anderzijds de grondexploitatieprojecten.

De investeringen in natuur zijn hierbij opgenomen onder de materiële vaste activa (voor de gronden die nog in eigendom zijn) en de immateriële vaste activa (bijdrage eigendom van derden) voor de gronden die niet meer in eigendom van de provincie zijn. De rode projecten zijn daarbij onder de grondexploitaties gehandhaafd. In 2020 zijn de boekingsgangen in SAP hierop aangepast en vindt monitoring op de boekingen plaats.

In de voorbereiding op het jaarrekeningproces adviseren wij om op basis van de geactualiseerde uitgangspunten in de masterberekeningen van de grondexploitatie een *position paper* uit te werken waarin de belangrijkste ontwikkelingen worden toegelicht en de parameters worden onderbouwd. Deze onderbouwing is dan ook de basis voor de toelichtingen in de jaarrekening.

 Inleiding Kernboodschappen **Controleomgeving**

Algemeen beeld

Interne beheersing

IT-risico's en -beheersing

Frauderisicobeheerproces

 Ontwikkelingen Vooruitkijkend

Interne beheersing: specifieke projecten en processen

Monitor toerekening van kosten aan de materiële vaste activa

Voordat administratieve boekingsregels kunnen worden afgerekend aan de materiële vaste activa is er geen inhoudelijke beoordeling of wordt voldaan aan de activeringsvereisten. Het risico is dat kosten onterecht worden geactiveerd of juist onterecht in de kosten worden verantwoord. Het team AO/IC heeft in het najaar verbijzonderde interne controlewerkzaamheden uitgevoerd op de activering. Dit is een goede ontwikkeling. Echter, wij adviseren de beoordeling eerder in het proces te borgen. Dit komt bijvoorbeeld ook de informatie in de tussentijdse rapportages ten goede.

Wij adviseren de organisatie om bij de verdeling van projecten duidelijk te onderbouwen welke kosten zijn meegenomen in de kosten en welke kosten zijn geactiveerd. Ons advies is om te kijken naar een algemeen beleid, bijvoorbeeld op het niveau: dek- en slijtlagen van wegen in de kosten, reconstructie wegen wel in de investeringen.

Uitgevoerde acties ter voorbereiding op het jaarrekeningproces

Na de afronding van de jaarrekeningcontroles 2018 en 2019 heeft de provincie Utrecht hard gewerkt aan het realiseren van verbeterstappen en acties ten behoeve van het jaarrekeningproces 2020. We zien dat op de afgesproken specifieke dossiers uit de startnotitie 2020 opvolging gegeven wordt en wij geregeld afstemming hebben over de diepgang en de aanpassingen in het proces. Opgepakte onderdelen zijn onder andere:

- Er zijn diverse trainingen ten aanzien van BBV en specifieke posten. De training SiSa staat voor januari 2021 op de planning.
- Het proces voor de oplevering van de reserves en de niet uit de balans blijvende verplichtingen is opnieuw ingericht.
- Het handboek financiële afsluiting is opgesteld.
- Er is een training Lias, ook gericht op het schrijven van teksten voor het jaarverslag.
- Er is een betrouwbare spendanalyse die aansluit op de financiële administratie.
- De interne review is ingericht op de oplevering om een kwalitatief goede oplevering van het balansdossier te waarborgen

 Inleiding Kernboodschappen **Controleomgeving**

Algemeen beeld

Interne beheersing

IT-risico's en -beheersing

Frauderisicobeheerproces

 Ontwikkelingen Vooruitkijkend

Bevindingen algemene IT-beheersingsmaatregelen vragen uw aandacht

IT is van groot belang voor de provincie Utrecht. Uw processen worden ondersteund door systemen en Covid-19 heeft in 2020 geleid tot versnelde digitalisering. De ambitie van de provincie is om de digitalisering verder voort te zetten. Begin 2020 hebben wij in opzet en bestaan de algemene IT-beheersingsmaatregelen getoetst die de IT-risico's beheersen rondom IT-governance, wijzigingsbeheer, autorisatiebeheer, logische toegangsbeveiliging en continuïteit. De systemen in scope van onze controle zijn de de systemen SAP (financiële administratie), ADP (personeels- en salarisadministratie), SRS Excel (subsidieregistratie), Pacht (grondzakenadministratie), Grexmanager (grondexploitatieadministratie) en Inconto (inkoop- en contractmanagement).

In de managementletter van juni 2020 hebben wij uitgebreid gerapporteerd over de IT-bevindingen. Daarin is toegelicht dat we diverse bevindingen hebben in uw IT-beheerprocessen en dat de volwassenheid nog niet van een voldoende niveau is om in de controle gebruik te kunnen maken van uw systemen.

In december 2020 hebben we de belangrijkste IT-wijzigingen en IT-ontwikkelingen besproken met uw managers informatievoorziening en automatisering. Covid-19 heeft veel impact gehad op de IT-organisatie, bijvoorbeeld door de realisatie van het op afstand thuiswerken door middel van MS Teams. Een reorganisatie van de I&A-organisatie vindt plaats waarbij een meer duidelijke scheiding wordt aangebracht tussen de wijzigingen (Informatisering) en het beheer (Automatisering). Het team zal worden versterkt (onder andere door een contract- en servicemanager) en er is besloten een Strategisch Regiebureau Informatievoorziening in te richten per 2021. Een I-sourcingsbeleid is opgesteld (met als uitgangspunt 'het inkopen van standaard clouddiensten en applicaties tenzij') dat zal worden gebruikt voor het uitwerken van de I-sourcingsstrategie.

Daarnaast is er een enterprisearchitectuur 2020-2022 die de transitie van het bestaande naar het gewenste informatievoorzieningslandschap beschrijft. Het opstellen van andere voorgenomen beleidsstukken, zoals informatiebeleidsplannen, en het afronden van een strategische personeelsplanning zijn door Covid-19 vertraagd.

We hebben in december 2020 ook een update gevraagd van de status van de in juni 2020 gerapporteerde IT-bevindingen. De opvolging van de gerapporteerde IT-bevindingen is belegd bij de kwartiermakers en hiervan is het plan in januari 2021 vastgesteld. Op basis van de reacties die we hebben verkregen zien we dat deels opvolging plaatsvindt, maar dat de bevindingen over het algemeen nog in lijn liggen met vorig jaar. We hanteren conform het jaarrekeningtraject 2018/2019 een gegevensgerichte aanpak.

Belangrijk aandachtspunt is het benoemen c.q. verduidelijken van de systeemeigenaren in de organisatie (inclusief bijbehorende taken en verantwoordelijkheden). Opvolging van bevindingen uit audits zou daarvan een belangrijk onderdeel moeten zijn (bijvoorbeeld ten aanzien van *checks and balances* ingericht in systemen). Nu is niet altijd duidelijk wie verantwoordelijk is voor het beheer van systemen en de bijbehorende taken en verantwoordelijkheden. Vaak wordt gekeken naar de centrale IT-afdeling, terwijl de verantwoordelijkheid bijvoorbeeld bij ingerichte *checks and balances* in systemen daar niet ligt. Het aanbrengen van duidelijkheid op dit vlak, inclusief het zorgen voor onderlinge verbinding tussen de systeemeigenaren is van belang. Daarbij adviseren wij om centraal te monitoren op de voortgang van de diverse bevindingen en aanbevelingen ten aanzien van IT c.q. *checks and balances* in systemen.

De belangrijkste detailbevindingen zien toe op het inrichten van het IT-wijzigingsbeheerproces, de procedures voor het toekennen, wijzigen en/of intrekken van rechten tot applicaties, een formele back-up & restore-procedure en het zichtbaar documenteren van uitwijktests.

Inleiding

Kernboodschappen

★ Controleomgeving

Algemeen beeld

Interne beheersing

IT-risico's en -beheersing

Frauderisicobeheerproces

Ontwikkelingen

Vooruitkijkend

Vereiste communicatie

Digitale dreigingen nemen toe, mede door digitalisering

Het afgelopen jaar zijn er landelijk verschillende cyberincidenten geweest bij organisaties, waarbij duidelijk is geworden wat de impact van een aanval of storing kan zijn op de continuïteit, financiën en reputatie van de getroffen organisatie. Kwetsbaarheden in Citrix en cyberaanvallen, zoals bij Universiteit van Maastricht en gemeente Hof van Twente, zijn hier enkele voorbeelden van. De toenemende digitalisering, mede door Covid-19, maakt dat uw organisatie nog afhankelijker is geworden van IT. De permanente dreiging van cyberincidenten maakt dat de organisatie blijvend aandacht moet besteden aan de digitale weerbaarheid.

We hebben in december gesproken met de CISO en privacy officer en kennisgenomen van documentatie om ons begrip te actualiseren van de wijze waarop de provincie omgaat met cyberveiligheid en privacyrisico's. We merken op dat we geen diepgaande beoordeling hebben uitgevoerd om vast te stellen of adequate maatregelen zijn getroffen om te voldoen aan relevante wet- en regelgeving rondom de beveiliging van persoonsgegevens en cyberveiligheid. Belangrijke ontwikkelingen die we op basis van deze werkzaamheden hebben geïdentificeerd zijn:

- In 2020 is de functie van privacy officer structureel ingevuld en wordt de functionaris gegevensbescherming nog ingehuurd (was wel tijdelijk ingevuld met een vaste aanstelling).
- Een privacy- en informatieveiligheidsbeleid is aanwezig. Het programma 'Informatieveiligheid & Privacy' geeft momenteel vorm aan de inrichting van Informatiebeveiliging en Privacy (IBP).
- Voor de zomer van 2020 heeft het CMT besloten tot een interventie (mede op basis van een concernbrede risico-inventarisatie). De interventie was gericht op de aansturing en governance om het volwassenheidsniveau van de IT-organisatie te versterken: Elk halfjaar wordt intern gerapporteerd over de voortgang van het programma.
- Jaarlijks voert de partij PQR een penetratietest uit. De uitkomsten van de

laatste penetratietest waren medio december nog niet beschikbaar. Daarnaast laat de provincie door een andere externe partij een penetratietest uitvoeren. Op deze manier wordt beoordeeld of er aanvullende maatregelen moeten worden genomen.

- De provincie beschikt over een datalekprocedure, een procedure inzage verzoeken, een model voor verwerkersovereenkomsten en een verwerkingsregister. We hebben op basis van interview begrepen dat nog niet volledig wordt voldaan aan de Algemene verordening gegevensbescherming (AVG). In 2020 is veel aandacht uitgegaan naar het actualiseren van het verwerkingsregister en de bewustwording in de domeinen voor het belang van het register en de procedures.

Wij onderschrijven deze initiatieven. We hebben begrepen dat zich in 2020 geen grote cyberincidenten en datalekken hebben voorgedaan met impact op de jaarrekeningcontrole. Een goede beveiligingsstrategie verkleint het risico op incidenten. Het is daarbij van belang om niet uitsluitend maatregelen te treffen ter voorkoming van cyberincidenten en datalekken maar de organisatie ook voor te bereiden op mogelijke aanvallen, bijvoorbeeld door het periodiek uitvoeren van een digitale brandweeroefening.

Geleerde lessen ransomwareaanval Universiteit Maastricht

Naar aanleiding van de cyberaanval eind december 2019 heeft Universiteit Maastricht de belangrijkste geleerde lessen gedeeld, aangevuld met eigen inzichten. Dit zijn o.a.:

- Vergroot de *awareness* van medewerkers en afhandeling van phishing-e-mails.
- Richt technische maatregelen in zoals het periodiek updaten van software, het segmenteren van netwerken en het zorgen voor goede monitoring (bijvoorbeeld via een SIEM-systeem (Security Information and Event Management)).
- Gebruik accounts volgens het principe *least privilege*.
- Waarborg dat er dubbele back-ups zijn en zorg dat deze ook offline beschikbaar zijn.
- Maak een Incident Response-plan om snel en adequaat te kunnen reageren op een cyberincident.

 Inleiding Kernboodschappen **Controleomgeving**

Algemeen beeld

Interne beheersing

IT-risico's en -beheersing

Frauderisicobeheerproces

 Ontwikkelingen Vooruitkijkend

Update ten aanzien van de frauderisicoanalyse

In ons auditplan hebben wij onze gezamenlijke initiële frauderisicoanalyse opgenomen. Als onderdeel van onze tussentijdse controle hebben wij vastgesteld of beheersingsmaatregelen zijn getroffen om deze frauderisico's te ondervangen.

Daarnaast hebben wij de opzet van de interne beheersing van uw belangrijkste financiële processen beoordeeld. Hieruit blijken geen aanvullende frauderisico's ten opzichte van ons auditplan.

- Inleiding
- Kernboodschappen
- Controleomgeving
- Ontwikkelingen
- Rechtmatigheid
- Impact van Covid-19
- WNT-ontwikkelingen
- Overige ontwikkelingen
- Vooruitkijkend

Inrichting rechtmatigheidsverantwoording loopt op schema

Status rechtmatigheidsverantwoording

In onze eerdere rapportages hebben wij u geïnformeerd over de invoering van de rechtmatigheidsverantwoording per 2021. Op 20 maart 2020 is de Notitie Rechtmatigheidsverantwoording van de Commissie Bedrijfsvoering en Auditing Decentrale Overheden (BADO) gepubliceerd, waarin nadere invulling wordt gegeven aan de opbouw, rollen en verantwoordelijkheden en onderbouwing van de rechtmatigheidsverantwoording. Recent hebben ook de VNG en IPO een notitie gepubliceerd over de invoering van de rechtmatigheidsverantwoording met adviezen en best practices.

De concerncontroller van provincie Utrecht heeft aan deze adviezen meegewerkt. Op dit moment heeft de commissie BBV een consultatienotitie uitgebracht. Hierop konden partijen reageren voor eind januari. Op basis hiervan zal in de loop van 2021 een definitieve notitie over de invoering worden uitgebracht.

Wij hebben gedurende onze tussentijdse controle aandacht besteed aan de voorbereidingen door uw provincie. Onze observaties zijn als volgt:

- Het VIC-plan 2021 en 2022 is de basis voor de aanpak van de rechtmatigheidsverantwoording.
- De VIC wordt gezien als een belangrijk instrument dat bijdraagt aan het rechtmatig handelen van de provincie en de lerende organisatie. De uitkomsten zijn aan de ene kant de input voor de rechtmatigheidsverantwoording door Gedeputeerde Staten en dragen aan de andere kant bij aan de doorontwikkeling van de interne organisatie.
- De verantwoordelijkheden en taken zijn in het VIC-plan duidelijk uitgewerkt, dit inclusief de verschillende rollen bij de invoering van de rechtmatigheidsverantwoording.
- Het plan gaat uit van een groeipad, waar in 2022 aanvullende onderwerpen aan bod komen.

- In 2020 heeft het team AO/IC van het domein Bedrijfsvoering verbijzonderde interne controles uitgevoerd en die de eenheid Concerncontrol gereviewd heeft. Deze uitkomsten en ervaringen zijn een goede voorbereiding voor de werkzaamheden in 2020.

Voor 2021 is het belangrijk dat alle materiële stromen worden geraakt door de VIC-werkzaamheden, om als basis te dienen voor de rechtmatigheidsverantwoording. In de afstemming van het VIC-plan hebben wij geadviseerd een totaaloverzicht van de stromen, materialiteit en werkzaamheden op te nemen. Dit om verrassingen achteraf te voorkomen.

Verder zijn er op dit moment landelijk nog veel discussies over de wijze waarop een gemeente of provincie kan aantonen dat rechtmatig is gehandeld gedurende het jaar (inclusief de minimumeisen die hieraan worden gesteld). Zodra hier meer duidelijkheid over bestaat zullen wij de organisatie hierover nader informeren. Uw concerncontroller is daarbij ook actief landelijk vertegenwoordigd.

Projectfase	Uitvoering	Status
1: Voorbereiding en plan van aanpak	2020 (Q2-Q3)	Afgerond
2: Voorbereiding benodigde besluitvorming	2020 (Q4)	Afgerond
3: Inrichten verbijzonderde interne controle	2020 (Q4)	Ingericht
4: Uitvoering controles en tussentijdse informatie	2021 Q2-2022 Q1	Ingericht
5: Opstellen rechtmatigheidsverantwoording	2022 (Q2)	

 Inleiding Kernboodschappen Controleomgeving Ontwikkelingen

Rechtmatigheid

Impact van Covid-19

WNT-ontwikkelingen

Overige ontwikkelingen

 Vooruitkijkend

Impact van Covid-19 voor de jaarrekening(controle) 2020

Gevolgen van Covid-19 leiden tot aandachtspunten in de jaarrekening(controle) voor de provincie

In de afgelopen periode hebben we met de organisatie gesproken over de gevolgen van Covid-19 op de jaarrekening(controle). Ook hebben we de interne beheersingsmaatregelen geëvalueerd en hierbij hebben we een aantal aandachtspunten geïdentificeerd:

Prestatielevering bij OV-concessies

De uitvoering van OV-concessies vindt plaats op basis van concessie-overeenkomsten en beschikkingen. Ook heeft het Rijk middelen beschikbaar gesteld om meerkosten in het OV te dekken. Het is belangrijk dat bij het vaststellen van de concessiemiddelen de impact op de getrouwheid en rechtmatigheid wordt overwogen.

Door Covid-19 is het reëel dat de afgesproken voorwaarden voor de financiële afrekening niet zijn nagekomen door de concessiehouder. De provincie moet de impact beoordelen, de besluitvorming en mogelijk de concessiebeschikking herzien vanwege de daling in de reizigersaantallen en het aanpassen van de schema's.

Prestatielevering bij uitgaande subsidies

Afhankelijk van de omvang van een subsidie wordt veelal een subsidie verleend onder de voorwaarde van het uitvoeren van het beleid in overeenstemming met een begroting, budget of activiteitenplan. Als bepaalde activiteiten stil hebben gestaan of niet zijn doorgegaan door Covid-19, dan zijn prestaties (deels) niet geleverd. Provincie Utrecht heeft op basis van de beleidsregel vaststelling subsidieafhandeling in verband met de coronacrisis op 7 april 2020 beleid vastgesteld hoe moet worden omgegaan met wijzigingen in de uitvoering van de subsidiegelden door de subsidieontvanger.

Uitgangspunt daarbij is dat wanneer de activiteiten worden uitgesteld, een uitstelverzoek moet worden ingediend en dat de provincie hierop reageert. Als de activiteiten niet door hebben kunnen gaan dan moet de subsidieontvanger aantonen dat er toch noodzakelijke kosten zijn geweest. Naar redelijkheid en billijkheid zal de subsidie dan doorgezet worden. Bij meerjarige exploitatiesubsidies is het mogelijk niet-gerealiseerde middelen mee te nemen naar 2021, als dit komt door vertraagde of niet gerealiseerde activiteiten.

Voor de jaarrekening 2020 moet een analyse worden uitgevoerd op mogelijke risicovolle subsidiedossiers en moet ook goed worden gekeken naar de wijze van lastneming en toerekening van lasten/baten aan boekjaren (of bijvoorbeeld nog vordering opnemen op een instelling vanwege verwachte terugvordering).

Prestatielevering bij reguliere inkopen

Bij bepaalde 'typen' inkopen zullen prestaties niet of in mindere mate geleverd worden ten opzichte van de contractuele afspraken. Voorbeelden zijn beveiliging, catering en schoonmaak.

Via het team Financiën wordt bij inkoop voor de grote contracten uitgevraagd of prestatielevering inzake Covid-19 mogelijk niet is gerealiseerd.

Hierbij is het belangrijk om de onderliggende contracten na te gaan. Immers, indien in een contract rondom schoonmaak wordt afgesproken dat er (bijvoorbeeld) 40 uur schoonmaak per week wordt geleverd, dan heeft dat een ander effect met betrekking tot prestatielevering, in vergelijking met de situatie waarin 'slechts' contractueel wordt afgesproken dat het provinciehuis 'schoon' moet zijn.

 Inleiding Kernboodschappen Controleomgeving Ontwikkelingen

Rechtmatigheid

Impact van Covid-19

WNT-ontwikkelingen

Overige ontwikkelingen

 Vooruitkijkend

Impact van Covid-19 voor de jaarrekening(controle) 2020

Steunmaatregelen in brede zin

Diverse gemeenten en provincies hebben landelijk steunmaatregelen getroffen. Ook provincie Utrecht werkt aan de opzet van aanvullende regelingen. Om deze uitgaven 'rechtmatig' te verstrekken, moet het normenkader helder zijn en de staten moeten hierin worden meegenomen. Indien in de tussenliggende periode aanvullende steunmaatregelen worden getroffen, willen we de provincie erop attenderen dat er aandacht wordt besteed aan de rechtmatigheid van de verstrekkingen.

Opzet, bestaan en werking van beheersingsmaatregelen

Zowel de impact van het op-afstand-werken als de nieuwe of aangepaste baten- en lastenstromen leiden ertoe dat de interne beheersing verandert c.q. mee zou moeten veranderen.

Bijna alle beheersingsmaatregelen zijn momenteel ingericht in diverse (digitale) applicaties. Op dit moment wordt nader inzichtelijk gemaakt welke beheersingsmaatregelen nog wél handmatig waren gedurende de periode van het op-afstand-werken.

Vanuit de processen zijn de kritische handelingen en beheersingsmaatregelen doorgenomen. Op basis hiervan zijn digitale workflows en autorisaties ingericht om de risico's in voldoende mate te beperken. Het digitaal werken heeft een grote impact gehad op het subsidieproces. Dit lichten we onderstaand toe:

Het subsidieproces kent nieuwe risico's door een handtekening op locatie

Het subsidieproces is door Covid-19 in 2020 versneld digitaal ingericht. Hiermee zijn de documenten digitaal beschikbaar.

Er wordt in het proces niet gewerkt met een workflowsysteem, maar om de structuur zichtbaar te houden, wordt de workflow in de e-mailcommunicatie zichtbaar gemaakt, inclusief de interne controles. Dit is voor de huidige situatie een tussenoplossing. Ten behoeve van de efficiency en foutgevoeligheid in het proces adviseren wij een workflowsysteem te implementeren.

Het mandaat voor het afgeven van de beschikking ligt op directieniveau en vindt plaats met een 'natte' handtekening op het provinciehuis. Bij de tekenen stukken is het dossier niet direct raadpleegbaar, terwijl in de situatie voor Covid-19 het overzichtsdocument met de uitgevoerde (interne) controles en autorisaties zichtbaar was. Hierdoor ontstaat het risico op fouten of fraude. Wij adviseren het proces zo aan te passen dat de laatste autorisatie ook een inhoudelijke autorisatie is. Een oplossing zit mogelijk in het werken met een digitale handtekening. Een andere oplossing is het onderzoeken of het mandaat voor het afgeven van de subsidiebeschikking op een andere plaats kan komen te liggen, zonder dat afbreuk wordt gedaan aan de functiescheiding in het proces. Voor de toekomst wordt gewerkt aan een nieuw subsidiesysteem en logboek. Het is de verwachting dat in mei 2021 het aanbestedingstraject hiervoor kan worden afgerond.

Impact op de jaarrekeningposten

In het kader van de jaarrekeningcontrole vragen wij uw aandacht voor de waardering van uw balansposities zoals de activa, debiteuren en overige vorderingen. Daarnaast vragen we uw aandacht voor de (mogelijke) begrotingsonrechtmatigheden, als gevolg van het (niet-)realiseren van ambities en de impact van Covid-19 op uw lasten.

 Inleiding Kernboodschappen Controleomgeving Ontwikkelingen

Rechtmatigheid

Impact van Covid-19

WNT-ontwikkelingen

Overige ontwikkelingen

 Vooruitkijkend

WNT-ontwikkelingen

Nieuwe WNT-norm 2020

Het algemeen voltijds- en voljaarsbezoldigingsmaximum voor 2020 is met ingang van 1 januari 2020 verhoogd naar €201.000 (2019: €194.000).

Hogere WNT-normen voor uw externe functionarissen

Voor 2020 gelden voor externe topfunctionarissen hogere maxima dan voor 2019. De maxima per maand waarin is gewerkt zijn:

- voor de eerste zes maanden: €26.800 (2019: €25.900);
- voor de tweede zes maanden: €20.300 (2019: €19.600);
- met een maximum van €193 (2019: €187) per uur.

Er wordt een gemiddelde uurnorm van tussen €187 en €193 berekend indien de periode betrekking heeft op zowel 2019 als 2020.

Voor zover ons bekend is zijn er bij provincie Utrecht geen externe topfunctionarissen.

Urenverantwoording van boekjaar 2020 noodzakelijk

Met ingang van 2020 moet ook de omvang van het dienstverband in uren per kalenderjaar worden verantwoord. Een registratie van de door uw topfunctionarissen zonder dienstbetrekking per maand gewerkte uren is noodzakelijk om de vereiste toetsing aan de urennorm te kunnen uitvoeren en om aan de nieuwe verantwoordingsverplichting te kunnen voldoen. Daarnaast moet de bezoldiging voor nevenwerkzaamheden bij de WNT-instelling apart te worden gepresenteerd.

Verantwoordingseisen met betrekking tot de anticumulatieregeling zijn uitgebreid

Indien u één of meer leidinggevende topfunctionarissen in dienst hebt die ook bij een andere WNT-instelling een dienstbetrekking heeft als leidinggevende topfunctionaris, dan krijgt u te maken met de anticumulatieregeling van de WNT. Deze regeling, van kracht vanaf 2018, maximeert de totale bezoldiging uit meerdere dienstbetrekkingen bij meerdere WNT-instellingen, indien en voor zover zo'n dienstbetrekking is aangegaan of verlengd op of na 1 januari 2018.

Als deze situatie van toepassing is, dan moet in de WNT-verantwoording apart een aantal gegevens hierover worden vermeld. Dit deel van de verantwoording is met ingang van 2020 uitgebreid. Raadpleeg voor een volledig overzicht van de op te nemen gegevens, inclusief invulinstructie, het Verantwoordingsmodel WNT 2020, tabel 1f, te vinden op www.topinkomens.nl.

Voor de volledigheid wijzen wij u erop dat deze gegevensvraag met betrekking tot de anticumulatieregeling géén onderdeel is van onze controlewerkzaamheden.

Wijzigingen WNT vanaf 2021

Het algemeen voltijds- en voljaarsbezoldigingsmaximum is voor 2021 verhoogd naar €209.000 (2020: €201.000). Voor topfunctionarissen zonder dienstverband worden de maxima €27.700 (2020: €26.800) per maand voor de eerste zes maanden, €21.000 (2020: €20.300) per maand voor de tweede zes maanden, en een maximumuurtarief van €199 (2020: €193).

 Inleiding Kernboodschappen Controleomgeving Ontwikkelingen

Rechtmatigheid

Impact van Covid-19

WNT-ontwikkelingen

Overige ontwikkelingen

 Vooruitkijkend

Overige ontwikkelingen in wet- en regelgeving die van belang zijn voor jaarrekeningcontrole

Notitie Hoofdpijnen van het BBV

In de eerste helft van 2020 heeft de commissie BBV de geactualiseerde notitie '[Besluit Begroting en Verantwoording op hoofdpijnen verklaard](#), externe verslaggeving voor decentrale overheden' vastgesteld. De oude notitie 'Raamwerk baten en lasten' uit 2016 is per dezelfde datum vervallen; die notitie was de opvolger van de originele notitie 'Uitgangspunten gemodificeerd stelsel van baten en lasten provincies en gemeenten' uit 2004.

Het doel van de notitie is het bevorderen van een eenduidige interpretatie en toepassing van de begroting en jaarstukken van gemeenten en provincies door het uitwerken van uitgangspunten en principes die belangrijk zijn bij het opstellen en inrichten van deze stukken. Daarbij beperkt het document zich tot de financiële informatie. Centraal daarbij staan de principes die ten grondslag liggen aan het begrotingsstelsel dat voor gemeenten en provincies is voorgeschreven in het BBV.

Ook zijn de gepubliceerde vragen uit de vraag-en-antwoorderubriek in de notitie verwerkt. Er zijn geen nieuwe stellige uitspraken of aanbevelingen in de notitie opgenomen.

De notitie bevat een nieuw hoofdstuk voor de leden van de Provinciale Staten, de gemeenteraad en de algemeen besturen.

Uitgangspunten lastneming subsidies 2021 definitief gemaakt

De commissie BBV heeft in 2019 een '[vraag en antwoord](#)' uitgebracht over de [verwerking van subsidie lasten](#). Uitgangspunt hierbij is dat lasten worden verwerkt volgens het toerekeningsbeginsel. Lasten worden verwerkt naar rato van de realisatie van de onderliggende prestatie. In 2020 hebben meerdere overleggen plaatsgevonden over de uitwerking van de systematiek tussen o.a. het ministerie van BZK, de betrokken accountants, de verschillende provincies en het IPO en is er een voorstel ten aanzien van de lastneming subsidies vanuit de werkgroep BBV gekomen. In december is hierbij een eenduidige interpretatie van de nieuwe regelgeving bepaald.

Voor de lastneming van meerjarige projectsubsidies wordt zoveel mogelijk aangesloten op het landelijk Uniform Subsidiekader. Daarnaast wordt gewerkt met een drempelbedrag voor individuele subsidies. Boven dit drempelbedrag moet de provincie een meerjarige subsidie toerekenen aan de boekjaren waarin het project wordt uitgevoerd.

De aanpassing in de regelgeving zorgt enerzijds voor een aanpassing van de financiële verwerking (vanaf boekjaar 2021), maar vraagt ook iets van de interne beheersing en monitoring van subsidies. Het is belangrijk dat het provinciaal subsidieproces hierop wordt aangepast. Daarnaast is het belangrijk om het effect voor de begroting 2021 tijdig in kaart te brengen en bij omvangrijke aanpassingen een wijziging door te voeren in de begroting.

Future of Finance als kans voor de versterking van de financiële functie

Nieuwe perspectieven gebruiken als input voor stip aan de horizon en veranderagenda

Voor de provincie Utrecht is het zeer belangrijk om op het juiste moment waardevolle informatie te leveren, waarmee besluitvorming kan plaatsvinden met relevante en volledige data. Door het gebruiken van sturende data lopen de financiële verslaggeving en het voorspellen van verandering steeds meer in elkaar over. Dit realiseren is echter geen eenvoudige opgave in een omgeving waarin technologische ontwikkelingen zeer snel gaan en er steeds meer verwacht wordt van een provinciale organisatie.

Hiermee zien we dat Financiën als businesspartner zal acteren voor de organisatie maar tegelijkertijd ook *real time in control* zal zijn om aan de interne en externe (rapportage)eisen te voldoen. Hierbij kan worden gedacht aan het snel kunnen opleveren van managementinformatie van hoge kwaliteit of 'financiële doorkijk'-rapportages die daadwerkelijk een voorspellende waarde gaan geven. Dit vraagt om een andere inrichting en aansturing van het team Financiën. Deze zal flexibel, wendbaar en leergierig zijn.

De sleutel tot succes zit vaak in de digitalisering van de financiële en operationele processen. Naarmate technologie zich verder ontwikkelt, zal steeds meer zij aan zij gewerkt worden met robots, kunstmatige intelligentie en slimme automatisering. Deze ontwikkelingen gaan verder dan 'de basis op orde' brengen en helpen de organisatie in de visie om juist extra voordelen te realiseren met de technologische ontwikkelingen.

Uw financiële organisatie kenmerkt zich nog door veel handmatige activiteiten

De (financiële) processen worden veelal handmatig uitgevoerd. Zo vinden interne controles nog vaak via steekproeven plaats, is er geen sprake van een geïntegreerd applicatielandschap waardoor verschillende applicaties en

databronnen bestaan die (handmatig) op elkaar aangesloten moeten worden om de juiste informatie te ontsluiten. Daarnaast zien wij mogelijkheden in het gebruik van data-analyse en visualisatiesoftware om rapportages een beter inzicht te laten verschaffen.

Mogelijke verbeteringen binnen uw financiële organisatie

Uit bovenstaande paragraaf blijkt dat er nog diverse mogelijkheden zijn waarmee uw financiële organisatie zich door middel van technologische ontwikkelingen kan verbeteren.

Mogelijkheden robotics

Allereerst kan dit door processen efficiënter en effectiever in te richten waarbij het van belang is dat processen gestandaardiseerd zijn. Zo kunnen door robotics repetitieve stappen in gestandaardiseerde processen worden geautomatiseerd. Dit kan zowel binnen de ondersteunende processen (crediteuren, lonen en salarissen en financiële verantwoording/tussentijdse rapportages) als in de begrotings-, inkoop- en betalingenprocessen plaatsvinden. De inzet van robotics zal processen efficiënter maken en verlaagt de kosten. Daarnaast maakt de organisatie meer capaciteit vrij om functies te richten op de uitvoering van de opgaven van de provincie.

Mogelijkheden BI

Ook binnen het data- en analyticsdomein zijn veel ontwikkelingen gaande. Door verdere toepassing van Business Intelligence (BI) worden dashboards minder statisch, wat gebruikers de mogelijkheid biedt om realtime in te zoomen op onderliggende feiten. Hierdoor kunnen vragen die ontstaan bij het interpreteren van rapportages direct beantwoord worden. Financiën houdt de regie over de dataset, waardoor de organisatie altijd met de juiste gegevens werkt. Een vereiste om dit goed te laten functioneren is wel dat uw datagovernance goed op orde is. Datagovernance is onderdeel van het programma 'Versterken financiële functie'.

Inleiding

Kernboodschappen

Controleomgeving

Ontwikkelingen

Vooruitkijkend

Future of Finance

Controleproces

Future of Finance als kans voor de versterking van de financiële functie

Mogelijkheden *real time control*

De controle van de toekomst zal meer eisen stellen op het gebied van efficiëntie, kwaliteit van de data, een kritische houding en een sterke interne controle-omgeving. Nieuwe technieken maken realtimemonitoring mogelijk. Zo heeft PwC het Continuous Monitoring Platform ('CMP') ontwikkeld. CMP is een platform dat automatisch en continu de transacties, masterdata en systeemconfiguraties binnen uw systemen monitort. Hierdoor krijgt de organisatie continu feedback over de werking van (IT-)beheersingsmaatregelen en de operationele processen. Uitzonderingen binnen de omgeving worden automatisch gedetecteerd en de medewerkers worden hierop geattendeerd.

Dit is bijvoorbeeld het geval bij het doorbreken van functiescheidingen, onjuiste goedkeuringen van facturen of ongeautoriseerde aanpassingen aan masterdata. Het toepassen van CMP biedt de mogelijkheid om de kwaliteit van de beheersing snel toe te laten nemen. CMP wordt bij meerdere provincies en gemeenten succesvol toegepast.

De kans om nu door te pakken in de basis van de toekomstige financiële functie

Het groeimodel voor de organisatie van de toekomst geeft goede handvatten om door te kunnen pakken vanuit het project 'Versterking financiële functie'.

Belangrijke vragen in dit model zijn:

- Finance als een businesspartner: op welke wijze wordt uw financiële functie daadwerkelijk een businesspartner voor de rest van de organisatie?
- Vaardigheden van de financiële medewerkers: op welke wijze worden medewerkers voorbereid op een digitale toekomst en de juiste vaardigheden?
- Nieuwe technologie en automatisering: investeringen in nieuwe tools en technologieën zijn nodig, maar weet uw team hoe deze effectief in te zetten?
- Finance-medewerkersprofiel: nieuwe financiële medewerkers zullen een ander profiel hebben dan traditionele medewerkers. Waar kunt u dit nieuwe talent aantrekken?

- Finance-leiderschapsprofiel: Op welke wijze wordt gezorgd dat de leidinggevenden binnen de financiële functie klaar zijn voor een veranderde omgeving en cultuur?

Voldoende aandacht besteden aan de technologische ontwikkelingen en uw organisatie hierin meenemen dragen eraan bij dat de financiële functie zich goed voorbereidt op een toekomst waarin zij echt waarde kan toevoegen en bijdraagt aan het behalen van uw strategie. De financiële functie zal hierdoor transformeren van een boekhoudersrol naar een daadwerkelijke businesspartner voor de organisatie die waarde toevoegt.

- Inleiding
- Kernboodschappen
- Controleomgeving
- Ontwikkelingen
- Vooruitkijkend
- Future of Finance
- Controleproces

Tijdslijn tot afronding

In de tijdslijn hiernaast presenteren we de resterende belangrijke fasen van onze controle, waaronder de afgesproken data voor informatieverstrekking en deadlines voor afronding van onze werkzaamheden.

- Inleiding
- Kernboodschappen
- Controleomgeving
- Ontwikkelingen
- Vooruitkijkend

Vereiste communicatie

Vereiste communicatie grond van de controlestandaarden	Auditplan	Boardletter	Accountants-verslag
Mededeling over de verantwoordelijkheden van de accountant	●		
Bevestiging van de onafhankelijkheid van PwC	●		●
Eventuele significante tekortkomingen in de interne controle		●	●
Eventuele ontdekte of vermoede fraude		●	●
Niet-naleven van wet- en regelgeving			●
Schriftelijke bevestigingen gevraagd van het management			●
Alle zaken die van invloed zijn op de vorm en inhoud van de controleverklaring			●
Standpunt van de accountant over belangrijke kwalitatieve aspecten van de verslaggeving door het college			●
Rapporteren over significante moeilijkheden, aangelegenheden en overige zaken die van belang zijn voor het toezicht op de financiële verslaggevingsproces			●
Niet-gecorrigeerde afwijkingen			●
Significante aangelegenheden die naar voren komen tijdens de controle in verband met verbonden partijen van de entiteit			●
Beschrijving van de reikwijdte en timing van de controle, waaronder significante risico's	●		●